

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE "HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

18e jaargang nr. 4 voorjaar 1998

Foto omslag:

Gezicht op daggeldershuis Oude Utrechtseweg 11
(nu Familiekerk)

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E.M. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 035-6017113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a, Soest
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.J.M. van Hofslot, Kerkpad ZZ 10, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Routers, Cimbaal 19, Soest
Redactiecommissie : S. van Doorn-van der Linden
J.E.J. Hilhorst
W.C.J.M. Peters
Redactie-adres : Schoutenkampweg 113, tel. 035-6013912
Vormgeving : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 35,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

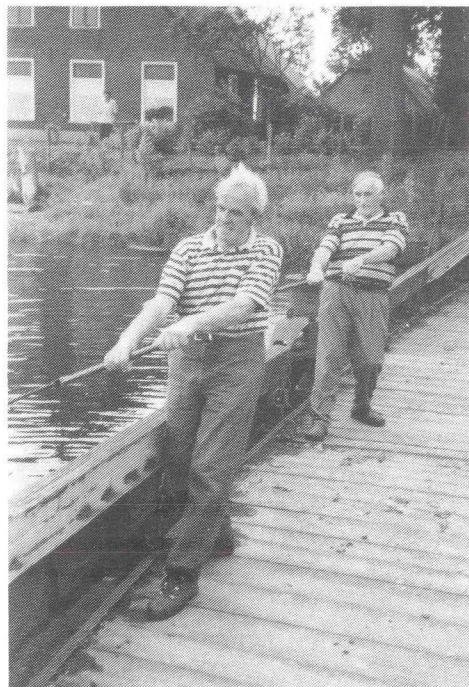
danwel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775.)

De Familie Van Roomen te Soest (Slot)

door G.J.M. Derks (m.m.v. mw. J. van Kleinwee-van den Dijssel/Werkgroep Genealogie)

4. Op De Grote Melm

De Grote of Oude Melm was vanouds een aparte buurt bewoond door vier à vijf gezinnen. De buurt was van enig aanzien want twee van de panden behoorden blijkens de zogenaamde zettingen van het huisgeld uit het midden van de 17e eeuw tot de grootste huizen van Soest!¹ In vroeger eeuwen moet het er vaak een drukte van belang zijn geweest. Behalve de vestigingsplaats van wat kleine industrie in de vorm van een kalkbranderij was de Grote Melm namelijk een belangrijke overslag-plaats, omdat de Eem voor grotere schepen slechts tot hier goed bevaarbaar was. Er moeten meerdere aanlegkaden zijn geweest, waarvan thans weinig of niets meer is overgebleven.

Gerard en Wim van Roomen trekken de pont naar de overzijde van de Eem

Aan de Grote Melm ligt al sinds de 17e eeuw een veerpont, waarmee wagens, personen en vee over de Eem gezet kunnen worden. De pont, die overigens niet meer op zijn oorspronkelijke plaats ligt, wordt thans nog gebruikt door de familie Van Roomen, om hun aan de overzijde van het water gelegen land te bereiken. Dit land ligt tegenwoordig op een eiland, dat ontstond toen ruim 15 jaar geleden de Eem werd omgelegd.

Oudere Soesters weten nog wel uit eigen herinnering of uit overlevering dat de omgeving van de Grote Melm 'swinters geregeld onder water stond totdat de Afsluitdijk werd aangelegd. De Grote Melm was weliswaar een natuurlijke hoogte aan de Eem, maar had enige extra bescherming nodig van dijken. Vooral wanneer de wind het water van de Zuiderzee in zuidelijke richting opstuwde, waardoor ook het waterpeil van de Eem sterk steeg, kon de situatie hachelijk worden. De bewoners bewaakten zelf in tijden van gevaar bij toerbeurt deze dijken. Als de polder onder was gelopen, moest de melk

per boot naar de Brink worden gebracht! De verbintenis van de Van Roomen's met de Grote Melm te Soest dateert al van 1788. In dat jaar kocht Peter Willemsz van Roomen samen met Wouter Hendriksz Butselaar van de erven Van Erkelens-Van Muijlwijk de boerderij genaamd de Grote Melm, alsmede het veerhuis, de kalkoven en de kalk- en turfschuren. In het daaropvolgende jaar verdeelden Butselaar en Van Roomen onderling de aangekochte goederen. Wouter Butselaar kreeg het veerhuis en Peter van Roomen de boerderij (bestaande uit twee huizen, twee bergen en schuren), de kalkoven en de kalk- en turfschuren. Wouter Butselaar bewoonde al voor de aankoop het veerhuis, waarin tevens een herberg was gevestigd².

De Van Roomen's waren boeren en zullen de opstallen van de kalkbranderij vermoedelijk dan ook al snel hebben verkocht en de erbij horende grond in erfpacht hebben uitgegeven. In januari 1852 echter, kocht Peter van Roomen voor 600 gulden de kalkbranderij terug van Gerrit Nieuwland, koopman te Amersfoort. Ook de erfpacht werd toen beëindigd³.

In het navolgende worden vijf generaties Van Roomen's behandeld, die achtereenvolgens de boerderij op de Grote Melm hebben bewoond.

a. Peter van Roomen (1748-1831) x Rijkje van den Breemer

Peter, of ook wel, Pieter van Roomen trouwde in 1778 met Rijkje van den Breemer. In 1773, dus nog voor zijn huwelijk, werd hij al vermeld als deken van het Kleine of St. Annagild. In 1779 vertrok Peter met zijn vrouw naar de Hoge Vuursche onder Baarn, waar zij een tiental jaren zouden blijven wonen⁴. Daarna keerden zij terug naar Soest om te gaan boeren op het aangekochte complex op de Grote Melm. Rijkje overleed er in 1823; Peter in 1831.

Peter en Rijkje kregen samen negen kinderen, waarvan de oudste vijf in De Vuursche werden geboren en de jongste vier op de Grote Melm te Soest. Minstens vijf werden er volwassen, waaronder drie dochters en twee zoons.

De oudste dochter was Teunisje van Roomen (1780-1865). Zij trouwde in 1804 met Gerbrand van 't Klooster (1775-1860) en werd o.a. de stammoeder van de Hooglandse Van 't Kloosters. Zij boerden in Hoogland op Hogerhorst en Breevoort, maar woonden later aan het Kerkpad te Soest. Nu staat daar villa Carolina (Kerkpad Nz 35) van de heer De Bree.

De tweede dochter was Jannetje van Roomen (1785-1853), in 1809 getrouwd met haar achterneef Jan Schimmel (1784-1857), landbouwer te Baarn. Over eventuele nakomelingen is nog weinig of niets bekend.

De derde en jongste dochter was Trijntje van Roomen (1797-1871). Zij trouwde in 1826 met Hendrik van 't Klooster (1796-1849), afkomstig van de boerderij 't Klooster aan de Eemstraat. Hendrik en Trijntje boerden aan het Kerkpad, thans de boerderij van Peter Kuijer, Kerkpad Zz 17.

Van twee zoons is nageslacht bekend. De oudste daarvan was Pieter van Roomen (1789-1856); deze volgde zijn vader op als boer op de Grote Melm (zie hierna). De jongste, Teunis van Roomen (1792-1866), was aanvankelijk landbouwer en winkelier te Soest, maar vertrok naar Hamersveld-Leusden en werd onder meer de stamvader van de Van Roomen's aldaar. Omdat diverse van zijn nakomelingen weer in Soest (Korte Brinkweg en de Birk) terecht kwamen, wordt verderop ook aan deze tak de nodige aandacht geschonken.

Er waren voorts drie zoons die de naam Wilhelmus kregen, naar de grootvader van vaderszijde. De oudste twee daarvan zijn ongetwijfeld jong gestorven; waarschijnlijk geldt dat ook voor de jongste, maar daarvoor zijn geen bewijzen.

b. Pieter van Roomen (1789-1856) x Antje van Logtensteijn

Na het huwelijk van zijn jongste zuster Trijntje in 1826 was Pieter van Roomen alleen met zijn vader op de Grote Melm overgebleven. Nog in datzelfde jaar trouwde Pieter met Antje van Logtensteijn. Antje was de jongste dochter van Helmus van Logtensteijn, landbouwer aan het Kerkpad (thans Zz 3). Uit de nalatenschap van zijn ouders ontving Pieter de helft van de boerderij op de Grote Melm; de andere helft kocht hij in 1838 van zijn zuster Trijntje, die blijkbaar ook een helft had toebe-deeld gekregen.

In 1836 zagen Pieter van Roomen en buurman Hendrik Butselaar kans om de eveneens op de Grote Melm gelegen grote boerderij van de familie De Beer te kopen. Later werd deze boerderij geheel eigendom van de familie Butselaar. Net als zijn vader was Pieter actief in het Kleine of St. Annagild; in 1851 was hij raadslid van dit gilde.

Uit het huwelijk van Pieter en Antje werden twee zoons en twee dochters geboren; alleen de oudste zoon (Willem) en oudste dochter (Nelletje) werden volwassen. Na het huwelijk van zoon Willem (1827-1899) in 1856 vertrokken Pieter en Antje met hun dochter Nelletje (1834-1906) naar een boerderij aan de Korte Brinkweg (thans nr 51). Deze boerderij hadden zij in 1853 gekocht van de heer W.J. Heijink. Pieter overleed enkele maanden na de verhuizing. Moeder en dochter zullen de boerderij met behulp van de nodige knechten en meiden draaiende hebben gehouden.

Na het overlijden van moeder Antje in 1862 verdeelden Willem en zijn zuster Nelletje de nalatenschap van hun overleden ouders. Willem kreeg de boerderij op de Grote Melm; Nelletje de boerderij aan de Korte Brinkweg⁵

Nelletje trouwde in 1863 met Frans Kuijper jr (1839-1912), één van de zonen van de in Soest bekende en zeer geliefde dokter Frans Kuijper (1808-1878). Het was de bedoeling dat Frans jr, net als zijn vader en drie van zijn broers, zich in het medische vak zou gaan bekwamen. Zijn studie schijnt echter op niets te zijn uitgelopen. Het boerenbedrijf, dat hij kende van de familie van zijn moederszijde, trok meer. Frans en Nelletje woonden aanvankelijk aan de Korte Brinkweg, maar ver-

huisden al snel naar de boerderij aan het Kerkpad Nz 37, thans bewoond door hun achterkleinzoon P.Th. Kuijper. Frans Kuijper was later wethouder en ambtenaar van de burgerlijke stand. In 1908 liet hij naast de boerderij een woonhuis bouwen (Kerkpad Nz 39) voor zichzelf en zijn ongetrouwde zoon Frans en dochter Trijn. Na zijn dood werd een straat naar hem vernoemd, namelijk de huidige F.C. Kuijperstraat.

Nelletje Kuijper van Roomen (1834-1906) en Franciscus Cornelis Kuijper (1839-1912)

c. Willem van Roomen (1827-1899) x1 Maria Hilhorst x2 Aaltje van Roomen

Willem van Roomen nam in 1856 de boerderij op de Grote Melm van zijn ouders over. In dat jaar trouwde hij met Maria Hilhorst (1825-1892), afkomstig van de boerderij Het Derde Erf in de Birk. Haar vader was de legendarische Pieter Jansen Hilhorst, alias "de gouden-tientjesboer".

Van het gezin van Willem en Maria zijn enkele zeer oude foto's bewaard gebleven. De omstreeks 1865 gemaakte foto's behoren tot de oudste in Soest en zijn vermoedelijk genomen door de Soester schilder en fotograaf Jan Ebbenhorst.

Het gezin omvatte twee kinderen, namelijk Antje (1857) en Piet (1863). Vijf andere kinderen zijn jong overleden. Antje van Roomen trouwde in 1881 met Peter Kuijer. Dit echtpaar boerde op het erf Bleijendaal aan het Kerkpad Zz 99. Na het overlijden van haar man hertrouwde Antje met haar achterneef Cornelis van den Bree-

mer, in Soest beter bekend als Kees van Mart. Antje overleed in 1927. Kees overleefde zijn vrouw ruim 27 jaar en woonde lang met zijn dochter Martje aan het Kerkpad NZ 41.

Na het huwelijk van zoon Piet in 1886 vertrokken Willem en Maria naar een boerderij aan de (Korte) Brinkweg, vermoedelijk het pand waar later Teus van Roomen woonde of een pand in de onmiddellijke nabijheid daarvan. Maria Hilhorst overleed er in 1892. Na haar overlijden werd de boedel gescheiden, waarbij de boerderij op de Grote Melm werd toebedeeld aan zoon Piet⁶.

Grote Melm ca 1865. Gezin van Willem van Roomen en Maria Hilhorst. Eén van de oudste foto's van Soest

Een jaar later hertrouwde Willem met de dienstbode: Aaltje van Roomen (1863-1945), de jongste dochter van zijn gelijknamige neef uit Hamersveld, Willem was toen reeds 65 jaar oud. Niet alle familieleden waren even blij met dit tweede huwelijk. De beide kinderen uit zijn eerste huwelijk waren al weer enkele jaren getrouwd, hadden zelf kinderen en zaten niet te wachten op eventuele nieuwe broers en zusters met wie zij later de erfenis zouden moeten delen.

Ondanks Willems gevorderde leeftijd werden uit zijn tweede huwelijk nog twee kinderen geboren, namelijk dochter Anna Maria (1894) en zoon Wilhelmus (1895). De laatste werd ruim een jaar oud. In januari 1899, na bijna zes jaar huwelijk, overleed Willem van Roomen, ruim 71 jaar oud.

Zijn weduwe, Aaltje van Roomen, vertrok in 1900 met haar dochter naar Hilversum, nadat zij in het huwelijk was getreden met Wouter Rademaker, houtkoper aldaar. Vermoedelijk werd de boerderij verkocht aan haar broer Teus van Roomen. Wouter was eerder getrouwd geweest met Jannetje van Roomen (1860-189?), een nicht van Aaltje uit de Hilversumse tak. Na het overlijden van Wouter in 1919 woonde Aaltje met haar dochter te Laren, waar zij in juni 1945, dus kort na de afloop van de Tweede Wereldoorlog, is overleden. Dochter Anna Maria van Roomen bleef ongehuwd en overleed in 1990 in Laren.

Piet van Roomen en Kee van Hofslot met hun dochter Martje (rechts) en zoon Willem (links)

d. Petrus van Roomen (1863-1935) x Cornelia van Hofslot

Piet van Roomen trouwde in 1886 met zijn achternicht Cornelia van Hofslot. Cornelia (Kee) was in 1858 geboren op de in de Birkte gelegen boerderij Hinlopen (thans Birkstraat 111).

Piet van Roomen was behalve boer ook een echte bestuurder. Behalve lid van de Soester gemeenteraad (vanaf 1895 tot na 1905) was hij in 1924 voorzitter van het bestuur van het waterschap Lang Eindsche Maten en lid van het R.K. kerkbestuur en de besturen van de R.K. Bijzondere Scholen te Soest, de R.K. Begraafenis-vereeniging Zalig de dooden die in den Heere sterven. Zijn naam is en was op diverse gedenkstenen in gebouwen terug te vinden.

Van de zeven kinderen die uit hun huwelijk werden geboren, stierven er vier op zeer jonge leeftijd. Na het overlijden van de jongste in 1901 heeft de familie een bidprentje laten drukken ter nagedachtenis van de vier kinderen.

Van de overige drie kinderen was dochter Martje van Roomen (1889-1976) de oudste. Zij trouwde in 1912 met Gradus Hartman (1884-1953), landbouwer in de Birk.

Bidprentje ter nagedachtenis van vier kinderen van Piet van Roomen en Kee van Hofslot

Willem van Roomen trouwde in 1920 met Margaretha van Logtestijn (1896-1978), afkomstig van een nabij de R.K. kerk gelegen boerderij, thans Kerkpad ZZ 3.

In maart 1921 kocht Willem van zijn vader de boerderij op de Grote Melm met ruim veertien hectare land te Soest, ruim drie hectare weiland te Baarn en bijna twee hectare hooiland onder Hoogland⁷. De boerderij was te typeren als een gemengd bedrijf, waarbij de akkerbouw in dienst stond van de veehouderij. Op de deel was stalruimte voor 24 koeien, later - na het verwijderen van de paardestallen - voor 28 beesten. Op het bedrijf waren steeds twee of drie paarden. Ook had men het nodige jongvee, wat varkens en kippen.

Bijzonder was dat de Van Roomen's ook een stier hadden. Veel Soester boeren kwamen voor het bullen met hun koeien naar de Grote Melm. De stier was 'net als het jongvee' ondergebracht in een achter de boerderij staande schuur, waarin nog lang het potstal-systeem werd gehanteerd.

Willem en Griet kregen tussen 1920 en 1933 negen kinderen, waarvan er twee zeer jong zijn gestorven. Ook de tweede zoon, Richard (1925), werd niet oud. Hij

In het najaar van 1920, nam zoon Willem de boerderij over. Piet verhuisde met zijn vrouw en jongste dochter Anna naar de boerderij aan het Kerkpad Nz 47, op de hoek met de (Oude) Raadhuisstraat.

Dochter Anna van Roomen (1904-1977) trouwde in 1934 met Arie van den Breemer (1907-1995), die op de boerderij van zijn schoonouders introk. Piet overleed een jaar nadien op 19 december 1935. Kee werd ruim 92 jaar oud en overleed in 1951.

Arie van den Breemer was jarenlang een goede vraagbaak voor hen die waren geïnteresseerd in de geschiedenis van de Soester families. Tot aan zijn dood was hij gezegend met een uitstekend geheugen en wist hij de namen te noemen van de op allerhande oude foto's afgebeelde personen.

e. Wilhelmus Gerardus van Roomen (1891-1965) x Margaretha van Logtestijn

verongelukte op zondag 17 december 1939. Bij de spoorweg-overgang, vlak bij huis, werd hij door een trein geschept.

In mei 1940 bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd het gezin naar Noord Holland geëvacueerd, net als de overige gezinnen uit de polder en de aangrenzende straten. De Van Roomen's werden bij enkele families in Enkhuizen ondergebracht. Ook het vee moest mee. De koeien werden per boot over de Eem naar Edam verscheept. Toen na een week het vee weer teruggebracht kon worden, kwamen de Soester boeren er bekaaid af. Niemand kreeg zijn eigen koeien terug, terwijl de beste beesten bij de Noord-Hollandse boeren waren achtergebleven

Op de Grote Melm bleken na thuiskomst ook vee en allerhande spullen te zijn geroofd. Willem van Roomen deed aangifte van de diefstal van melkbussen, vijf rijwielen en een radiotoestel. Aan vee ontbrak een paard, een schaap en 130 kippen. De hond had, opgesloten in één van de schuren, de evacuatie overleefd.

Grote Melm ca 1935. Gezin van Willem van Roomen en Griet van Logtestijn

In de oorlogsperiode zijn ook de schaapskooien (schuren) afgebrand die de families Butzelaar en Van Roomen op hun land aan de overzijde van de Eem hadden staan. Alleen de schuur van de familie Butzelaar werd herbouwd.

De oudste zoon Piet van Roomen (1923-1984) bleef na zijn huwelijk in 1951 met Tine Hilhorst op de Grote Melm wonen. Zijn boerderij (Grote Melmweg 33) was

door zijn vader vermoedelijk reeds in 1933 gekocht van Teunis Butzelaar (1886-1937).

De beide jongste zoons Gerard van Roomen (1932) en Wim van Roomen (1933) bleven op het ouderlijk huis.

5. Van Roomen's op de Korte Brinkweg en in de Birtk

De Van Roomens's van de Korte Brinkweg en in de Birtk stammen af van Willem van Roomen (1833-1891) en Anna Voskuilen, een boerenechtpaar uit Hamersveld-Leusden. De vader van Willem was Teunis van Roomen (1792-1866), die vanaf de Grote Meim naar Hamersveld was vertrokken.

Willem van Roomen en Anna Voskuilen hadden zes kinderen, waarvan er vijf in Soest woonden of gewoond hebben. Hun oudste dochter was Jannetje van Roomen (1862-1921), in 1907 getrouwd met Piet Hilhorst, alias Piet van Toon en landbouwer op de Staalenhoef, de kaasboerderij in de Birtk. Na diens dood hertrouwde zij in 1910 met Wouter van Logtensteijn en vertrok naar de Vliegensengershoeve aan het Kerkpad Nz. Jannetje overleed op 13 augustus 1921 in het krankzinnigengesticht Voorburg te Vught, waar zij kort tevoren was heengebracht.

Korte Brinkweg ca 1930. Gezin van Teus van Roomen en Stijntje Tolboom

De tweede dochter was Aaltje van Roomen (1863-1945), in 1893 getrouwd met Willem van Roomen van de Grote Melm. We kwamen haar al eerder tegen.

De oudste zoon was Teus van Roomen (1865-1956), die in september 1900 met zijn kersverse echtgenote Stijntje Tolboom (1863-1937) aan de Korte Brinkweg

kwam wonen. Deze boerderij kochten zij vermoedelijk van zijn zuster Aaltje van Roomen, weduwe van Willem van Roomen.

Teus en Stijntje kregen drie kinderen, namelijk Anna (1901-1990), Wulfert (1903-1979) en Cillia (1905-1993). Anna bleef ongehuwd en overleed in Den Dolder. Wulfert - of kortweg Wulf - trouwde in 1933 met Antonia van den Bremer, dochter van Peter van den Bremer, de oude kassier van de Boerenleenbank. Wulf en Teun woonden o.a. aan het Kerkpad ZZ en aan de Middelwijkstraat. Wulf bleef ook nadat hij op zichzelf was gaan wonen de boerderij van zijn ouders verzorgen en kwam in drukke tijden alleen thuis om te eten en te slapen. Cillia van Roomen trouwde in 1931 met Arie van den Breemer (1903-1963), landbouwer op het Korte End, vroeger Ferdinand Huijcklaan 16. Hun zoon Fried van den Breemer bewoont de boerderij van zijn grootvader, waarvoor later een nieuwe bungalow is gebouwd. (Thans Korte Binkweg 47; vroeger nr. 19).

Stijntje Tolboom werd net als haar schoonzuster enige tijd (vanaf juni 1919) verpleegd in het krankzinnigengesticht Voorburg te Vught, maar kwam terug naar Soest waar zij op 1 april 1937 is overleden. Teus van Roomen werd ruim 91 jaar oud en overleed op 7 juni 1956.

De op-één-na- jongste zoon was Piet van Roomen (1871-1939). Hij kwam in 1910 vanuit Leusden naar de Birk in Soest met zijn vrouw Jannetje van Dijk (1876-1938) en drie kinderen Anna (1905-1991), Jan (1907-1983) en Wim (1909-1944). In de Birk werden nog eens drie kinderen geboren, namelijk Henk (1911-1979), Jo (1913) en Truus (1915). Aanvankelijk huurden zij een boerderij van de familie Hilhorst (vroeger Birkstraat 65, naast de kaasboerderij). In 1936 verhuisde het gezin naar Birkstraat 79, een boerderij van de familie Van den Bremer.

Van de kinderen van Piet van Roomen bleef uiteindelijk alleen de oudste zoon Jan van Roomen in de Birk wonen. Hij was op meerdere plaatsen boerenknecht, het laatst op de boerderij Graswijk (Birkstraat 115 c.a.) bij de ongetrouwde zusters Trijntje en Geertje Kok. Jan trouwde in 1941 met Cor van Hofslot (1912-1997). Na het overlijden van Geertje in 1963 kocht Jan de boerderij van haar erfgenamen. Thans wordt Graswijk bewoond door hun jongste zoon Adriaan van Roomen. Henk van Roomen, de jongste zoon van Piet van Roomen, dreef een melkhandel in de Nieuwstraat. Zijn pand was destijds één van de eerste huizen in die buurt.

De ongehuwd gebleven jongste zoon Hendrik van Roomen (1873-1941), woonde enige tijd bij zijn broer Piet in de Birk, maar overleed in Hamersveld.

Van het zesde kind Toon van Roomen (1867-1945), landbouwer op Groot Wijnbergen te Asschat onder Leusden, woonde de oudste dochter Anna van Roomen (1909-1991) ook te Soest. Zij was gehuwd met Wous van Logtestijn, landbouwer aan het Kerkpad Zz 3 en later woonachtig op Molenstraat nr. 13. Haar jongste zuster Bertha van Roomen (1918), werd na haar huwelijk met Piet Kok (1912-1997), landbouwer aan het Kerkpad 7, haar buurvrouw.

- ¹ GAS, Oud archief, invnr. 124, Zettingen van het huisgeld over 1644-1645
- ² GAA, Notarieel archief, invnr. AT048 a010 (notaris Vogelensang), akte 1789-41, Verdeling d.d. 12.5.1789
- ³ Bewijs van eigendom van een kalkover en annexe lesschuur en gronden, staande en gelegen aan de Grootte Melm in de gemeente Soest t.b.v. Peter van Roomen, landman te Soest, d.d. 3 januari 1852. Notaris Johan Albert van Steijn te Soest (particuliere collectie)
- ⁴ RAU, Dorpsgerechten, invnr. 1912, fol. 17vs, acte van indemniteit d.d. 28.1.1779.
- ⁵ RAU, notarieel archief, invnr. 421, akte 3330, scheiding van de boedel van Pieter van Romen en Antje Wilhelmusse van Logtenstein d.d. 16.3.1683, Notaris H. Pen te Baarn.
- ⁶ Acte van scheiding d.d. 18 mei 1892, Notaris Cambier van Nooten te Baarn (particuliere collectie)
- ⁷ Bewijs van eigendom d.d. 11 maart 1921 voor den heer Wilhelmus Gerardus van Roomen, landbouwer te Soest.. Notaris H.W. Prillewitz te Soest (particuliere collectie)

Geraadpleegde bronnen en literatuur:

Bijdragen (mondelinge overleveringen en materiaal) van fam. C.N. van Logtenstein-van den Breemer, fam. A.A.M. van Roomen-van Esveld, fam. W.W. van Roomen-de Bruin, dhr. G.W. van Roomen, allen te Soest en mw. C.R.M. Rigter-van Roomen te Eemnes en dhr. G. Hilhorst te Amersfoort (Historische Kring Hoogland), waarvoor onze dank.

Documentatie m.b.t. Soester families, aanwezig in het archief van de werkgroep Genealogie, in het bijzonder de collectie van de voormalige, niet-officiële werkgroep 'Eemland.

Doo-, trouw- en begraafboeken, Burgerlijke Stand, Bevolkingsregisters en Adresboeken van Soest en omliggende plaatsen.

W. ter Haar, Soester Politiehistorie Soest 1990.

Engelbert Heupers, Soest in grootvaders tijd, Den Haag 1975.

Engelbert Heupers, Soest bij kaarslicht en tuitlamp, Den Haag 1978.

Nederlands Repertorium van Familienamen (1947). Diverse delen.

Pieter Gallenkamp Pels Burgemeester (1850 - 1869).

door W.P. de Kam.

In het vorige nummer van dit tijdschrift 18e jaargang nr. 3 schreef ik dat op oudejaarsdag van 1849 de gemeenteraad afscheid nam van de toen 80 jaar zijnde burgemeester Gerrit van Steijn van Hensbroek. Hij had ontslag genomen wegens "verzwakking van zijn gezigt"

Zijn opvolger P. Gallenkamp Pels heeft de verdiensten van zijn voorganger niet uit het oog verloren. Toen eind 1851 de gemeente Soest bij arrest van de Hoge Raad

in het gelijk werd gesteld in een langdurig rechtsgeschied met de Domeinen over de eigendom van de "gemeene heidegronden" stelde Gallenkamp Pels aan de raad voor om aan G. van Steijn als blijk van erkentelijkheid voor de diensten in dat geschied een boek te schenken, bestaande uit het werk van der AA, Aardrijkskundige woordenboek met aanhangsel, 14 delen gebonden".

Het is niet erg waarschijnlijk dat van Steijn gelet op zijn beperkte gezichtsvermogen deze boeken veel heeft opengeslagen. Dat doet natuurlijk aan de gestede van Gallenkamp Pels niets af. Op hem zullen we nu verder de schijnwerpers in dit artikel richten.

De in begin 1850 nieuw benoemde burgemeester is als Piet Pels geboren op 21 oktober 1801 te Amsterdam. Hij was de zoon van Martinus Pels en Maria Sophia Dorothea Bremeke. Piet Pels is getrouwd met Elisabeth Gallenkamp. Na haar overlijden - uit het huwelijk zijn geen kinderen geboren - heeft hij haar naam aan de zijne toegevoegd. Hij noemde zich vanaf die tijd Pieter Gallenkamp Pels. In het bevolkingsregister en de registers van de burgerlijke stand wordt steeds vermeld: Piet, zich noemende. Pieter.

P. Gallenkamp Pels is hertrouwd met Elisabeth Collete Francoise Prioux. Uit dat huwelijk zijn 3 kinderen geboren allen te Amersfoort waar het echtpaar zich had gevestigd.

Waarschijnlijk is hij vanuit Amersfoort al onder bekoring gekomen van het liefelijke Soest. In ieder geval had hij al voorafgaande aan het ontslag van zijn voorganger zijn belangstelling voor Soest kenbaar gemaakt. In 1850 was het dan zover. Soest kreeg een burgemeester van rooms-katholieke huize. De eerst en enige burge-

meester in de reeks van burgemeesters vanaf 1813 tot heden die voortkwam uit en behoorde tot dit volksdeel.

Na het vertrek eind 1850 van J.A. van Steijn als gemeentesecretaris wegens het aanvaarden van een betrekking bij de Koningin-moeder nam Gallenkamp Pels ook het secretaris-ambt op zich. Volgens een kanttekening bij de raadsnotulen was het hem bij het combineren van beide functies niet te doen om geldelijk voordeel te verkrijgen want hij wilde beide functies, indien noodzakelijk, wel zonder bezoldiging vervullen. Vermoedelijk was hij een vermogend man. Hij wilde uit zijn salaris bekostigen de aanstelling van een bekwame ambtenaar van de secretarie die de bevolkingsregisters zou kunnen bijhouden. De secretarie was gehuisvest in de woning van de burgemeester.

Het echtpaar Gallenkamp Pels vestigde zich in de buitenplaats "Bosch en Duin" te Soestdijk waarvan een foto bij dit artikel is afgedrukt.

De buitenplaats was gesitueerd naast de buitenplaats "Vredehof" aan de rijksstraatweg. De woning die is afgebroken heeft in deze eeuw nog dienst gedaan als jeugdhuis van de Hervormde Gemeente en als pension.

Omdat Gallenkamp Pels het ambt van burgemeester en secretaris combineerde, moesten de uitgaande stukken worden medeondertekend door een wethouder. Dat vond men toch wel bezwaarlijk, want de wethouders woonden "een uur gaans" van de burgemeester en het inschakelen van de veldwachter bij het transporteren van de stukken legde te veel tijd op diens taak. Men diende dan ook een verzoek in bij Gedeputeerde Staten voor toestemming om een raadslid dat dichterbij woonde de stukken te laten mee-ondertekenen. Dat verzoek werd afgewezen.

Hoewel Gallenkamp Pels de combinatie van beide ambten niet uit geldelijk oogpunt heeft begeerd, heeft hij in het licht van zijn ijver voor een ordelijke administratie zich toch wel druk gemaakt voor een betere salariëring van de burgemeester en secretaris. Dat hij daarbij geen hoge pet op had van het niveau van de raadsleden en ze als lastige luizen in zijn pels ervaarde, zal uit het navolgende blijken. Tijdens de raadsvergadering van 4 november 1851 kwam aan de orde de vaststelling van de jaarwedden van de burgemeester, secretaris en ontvanger. Het ging om de volgende jaarwedden:

Burgemeester f. 300,--, secretaris, f. 180,-- en ontvanger f. 110,-- Volgens de notulen had de burgemeester zich bij de behandeling van dit agendapunt uit de vergadering verwijderd. Dat was dus keurig in orde. Je mocht en mag je in de ambtsuitoefening niet bezig houden met zaken die het eigen belang raken. Uit het boekwerk van uitgezonden missives blijkt echter dat de burgemeester zich niet van een mening heeft onthouden. In een brief van 7 november 1851 aan gedeputeerde staten over dit onderwerp schreef hij het volgende:

"1e. Met betrekking tot de jaarwedde van den burgemeester:

van de onlangs in functie getreden leden van de gemeenteraad behoren er 6 tot de landbouwende en 1 tot de handwerkmanstand; geen hunner is door zijne maatschappelijke positie enigermate in de mogelijkheid zich ook maar een denkbeeld te vormen van den aard, omvang en het gewigt der administratieve werkzaamheden aan de plaatselijke besturen opgedragen. Zonder enige voorafgegane opleiding, ter nauwernood kunnende lezen en schrijven, kan men van hun ook niet verwachten dat ondervinding en oefening mettertijd bij dezelve verbetering zal te weegbrengen. Zij zijn den Burgemeester, indien tot zijner functie zoo niet belemmerend dan toch volstrekt nutteloos. Natuurlijk laat het zich begrijpen dat zij van dat standpunt niet in staat zijn en blijven om den omvang van het plaatselijk bestuur te appreciëren; en het is mij uit hun deliberatiën te dezen gebleken dat zij tot maatstaf van hunne beoordeeling uitgingen van het dagloon, 60 à 70 cents per dag hetwelk hunne daghuurders gewoonlijk verdienen.

Ik heb hier minder mijn persoonlijk belang op het oog, daar ik de betrekking niet om geldelijk voordeel heb geambieerd, en derhalve ook zoolange ik met 's Konings vertrouwen mag verzekerd blijven dezelfde met ijver zal blijven waarnemen al ware er ook in het geheel geen jaarwedde aan verbonden; doch de regeling dezer zaak moet mijns inziens niet naar persoonlijke omstandigheden of convenientiën maar naar algemene regelen van billijkheid plaats hebben; mijn opvolger kan welligt niet in mijne positie zich bevinden en al ware het dan ook maar enkel om den stand van burgemeester in het oog van de minkundige raad enigermate te releveren, zou ik wenschen dat dit functie of eershalve wordt waargenomen of zo er eene jaarwedde aan wordt verbonden derhalve niet gelijkgesteld te zien met die eens dagloners.

2e. met betrekking tot die van den secretaris:

Niemand in deze uitgestrekte gemeente is er die ook maar enigermate daartoe bekwaam zijnde zoude. Reeds tot 2 malen heb ik getracht jongelieden van elders daartoe op te leiden, die ik ten mijnen eigen kosten heb gesalarieerd; doch welk vooruitzicht kan het opleveren voor een jong mensch van enige aanleg om na jaren oefening een post te verkrijgen die hem f. 180,— 's jaars biedt. Het is onwaarschijnlijk dat zich op die voorwaarde immer een geschikt persoon daartoe zal voordoen en toch ware zulks in het belang der gemeente wenselijk daar de burgemeester die tevens secretaris is te zeer is overladen met bureaufaken.

3e. Met betrekking tot die van den gemeente-ontvanger.

Tot voor weinige jaren, werd deze functie door eenen bakker waargenomen: de schromelijke verwarring die ik, bij de aanvaarding mijner betrekking in het financie-wezen der gemeente heb aangetroffen houde ik merendeels nog voor een gevolg der toenmalige administratie; deze man genoot f. 130.— 's jaars. Toen ik den tegenwoordige geschikte persoon in den aanvang vorig jaar daartoe aan de raad voorstelde, was er een tweede bakker die aanbood zulks voor f. 20,— minder te doen; de Raad door vroegere ondervinding niet wijzer, scheen dit aanbod aan te

nemen hoezeer de persoon er niet de minste geschiktheid toe had; en het is op mijn aanraden geweest dat ik den tegenwoordige ontvanger heb voorgesteld om zijn diensten ook voor die prijs aan te bieden en dat hij de voorkeur kreeg. Niettegenstaande alle door mij in de raad aangewende pogingen om de jaarwedde nu ten minste tot de vorige hoogte van f. 130,-- terug te brengen is mij zulks niet mogen gelukken."

Tot zover de brief van de burgemeester aan de Gedeputeerde Staten.

Wellicht om het niveau van de raad op te krikken, heeft Gallenkamp Pels zich zelf tot raadslid laten verkiezen. Gedurende de periode 1853-1859 en 1863-1869 is hij lid geweest van de raad. In die tijd was die combinatie nog mogelijk. Veel invloed op het oordeel van de raad voor zover het gaat om het salaris van de secretaris heeft dat niet gehad. In 1858 werd een voorstel om dat te verhogen tot tweemaal toe afgewezen. Een speciaal daartoe belegde raadsvergadering kon geen doorgang vinden omdat slechts twee leden waren opgekomen, t.w. de burgemeester en één van de wethouders.

Dat het tussen de burgemeester en de wethouders wat betreft de communicatie niet altijd boterde daarvan getuigen de notulen van de raadsvergaderingen op verschillende momenten. In de raadsvergadering van 22 mei 1854 stelde wethouder Kok de voorzitter de vraag waarom voor het vervoer van heideplaggen tol werd geheven op de Soesterbergsestraat terwijl de burgemeester toch uitdrukkelijk had beloofd dat de plaggenwagens zouden worden uitgezonderd en de raad onder die conditie akkoord was gegaan. De burgemeester antwoordde "dat hij vermeend niet verplicht noch bevoegd te zijn tot beantwoording die vraag wijl dezelve niet is aan de orde van de dag". In dezelfde raadsvergadering stelde vervolgens wethouder Smorenburg voor om het pensioen aan veldwachter, die wegens ongeschiktheid was ontslagen wegens wangedrag, in te trekken. De burgemeester moest de wethouder er aan herinneren dat op grond van het reglement van orde zo'n voorstel tijdig schriftelijk diende te worden ingediend.

Illustratief voor de verhouding tussen burgemeester en wethouders is ook een gebeurtenis uit 1864. Het armengezin Gijsb. Westemeyer had zich komende uit Amersfoort zonder huisvesting, voedsel, kledingstukken, kortom 'ten enen male aan alles gebrek hebbende' gemeld bij het woonhuis van de burgemeester met een verzoek om ondersteuning en is op den berm van den straatweg voor de woning van de burgemeester gaan liggen. De burgemeester heeft de familie toen verwezen naar het r.k. parochie armbestuur en meer in het bijzonder naar de zogenaamde Armmeester van den parochie. Dat was B. van den Dijssel die tevens wethouder was. De heer van den Dijssel was niet thuis toen het gezin op zijn erf arriveerde en door zijn vrouw werd toegelaten. Toen de wethouder thuis arriveerde was hij woedend en is onmiddellijk naar de burgemeester gestapt. Hij stelde de burgemeester als hoofd van politie de eis er voor te zorgen dat het armengezin onmiddellijk van het erf van zijn woonhuis aan het Korte End werd verwijderd en dreigde met een actie tot schadevergoeding. De burgemeester heeft toen, hoezeer

hij zich ook "regtens onverplicht gehouden achtende", het raadzaam geacht om de familie onder te brengen in een bouwvallige hut. Hij vroeg daarvoor achteraf de goedkeuring van de raad. Tevens vroeg hij het gevoel van de raad omtrent het toekomstig handelen in deze zaken die meer voorkwamen. De raad wilde er niet veel woorden aan vuilmaken getuige de volgende passage uit de notulen van de raad:

200 verlangt de voorzitter Straat

geroepen te kennen wat betreft de eventueele door hemth
 nemen maatregelen en te volgen handelswijze; waaroop de raad
 zich bepaalt tot het antwoord bij monde van een zijner leden,
 namelijk: "dat de burgemeester zich roeg en nu ditmaal
 " er uit gered hebbende, men vertrouwt dat hij er zich aloud
 " met meer zal maken uitterdaden"; waarmede ^{men} disc. Laak
 is afgeschaft en overgegaan tot de behandeling van

Het incident tussen de burgemeester en wethouder Van den Dijssel heeft de verstandhouding tussen de burgemeester en het r.k. parochie armbestuur niet blijvend verstoord. Na zijn overlijden in 1869 heeft Gallenkamp Pels een legaat nagelaten aan het armbestuur. Aan zijn overlijden op 15 maart 1869 op 67-jarige leeftijd ging vooraf een periode van ernstige ziekte. Begin januari 1869 vroeg hij in verband met zijn gezondheidstoestand ontslag aan Z.M. de Koning uit zijn ambt van burgemeester. Bij brief van 17 februari 1869 vroeg zijn vrouw om hem ontslag te verlenen als secretaris. Hij was niet meer in staat om de brief zelf te schrijven. Bij de brief was een verklaring gevoegd van de geneesheer F.C. Kuiper "dat hij niet in staat is om zijn beroep uit te oefenen, zelfs geen handtekening te zetten".

Het bestuur van de gemeente Soest leek stil te vallen. Tussen 4 januari 1869 en 15 april 1869 zijn er geen B. en W. vergaderingen gehouden, althans afgaande op het boek waarin de verslagen van de B. en W. vergaderingen zijn opgenomen.

De schatten van het gemeentehuis.....(1)

door Joop Piekema

Neen, over die schatten gaat het hier niet, al is het nog zo aardig naar ze te kijken. We hebben het over cultuurschatten.

Om te kunnen begrijpen welk onderwerp we gaan aansnijden, moeten we een reisje terug in de tijd maken, naar 't oude Raadhuis aan de Steenhoffstraat nummer 2. We schrijven 1951. Onkreukbare ambtenaren met witte boorden zitten achter hun burelen, de vulpen in de hand, het vloeiboek in de mand, soms turend in de staatscourant. Naast zittende ambtenaren lopen er óók volontairs rond, - om het "ambtenaar-zijn" te leren, - één daarvan is Jacob E. van Boeijen, volontair bij de afdeling algemene zaken. Op zekere dag komt genoemde volontair langsgelopen bij de heer Th.M. Peet, ambtenaar algemene zaken. "Kijk eens wat ik van de gemeentesecretaris mijnheer Batenburg heb gekregen", zegt hij. "Mijnheer Batenburg vraagt of ik dit eens uit wil zoeken. Hij toont dhr. Peet een aantal albums, gevuld met foto's van bijzondere gebeurtenissen, zoals van de opening van het Soester Natuurbad (17-06-1933), de onthulling van het Emma monument aan de Kerkstraat (21-10-1936), de feestelijke rijtoer van prins Bernhard en Prinses Juliana door de gemeente Soest (15-04-1937).

De Lt. Koppenlaan vanaf de Postweg, kijkrichting Montgomeryweg, december 1955, in verband met de aanleg van de nieuwe bestrating. Foto genomen door dhr. G. Pasman.

Het is niet zomaar, dat Johannes G.A. Batenburg - gemeentesecretaris van Soest van 1920 tot 1953 - deze fotoverzameling heeft aangelegd. Want als geboren en getogen Soester heeft hij grote interesse voor de plaatselijke geschiedenis. Onze Jacob zit een poos in die albums te koekeloeren, maar verder weet hij ook niet wat hij ermee aan moet. Ze gaan weer terug in de kast.

Enkele jaren later - in 1955 - krijgt dhr. Peet een artikel onder ogen dat meteen zijn interesse wekt. Het artikel beschrijft de beelddocumentatie van de gemeente Katwijk, die ontwikkeld en opgezet is door dhr. J.A. Dekker, chef interne zaken ter gemeentesecretarie. Zou dat ook niet iets voor de gemeente Soest zijn? Na telefonisch contact stuurt dhr. Dekker zijn causerie (een modewoord in die tijd), "gehouden tijdens de bijeenkomst van registrators, ten raadhuize van Katwijk" ter kennisneming op naar zijn Soester ambtgenoten. Dekker wijst in zijn causerie (zes vellen vol!) op het grote belang voor de gemeenteadministratie om foto's te maken, bijvoorbeeld als wegens de verbetering van een kruispunt de bestaande bebouwing moet worden afgebroken. Want - zo vervolgt Dekker - "....hoe is de situatie vijf jaar later? Weer bestudeert u de stukken en raadpleegt de tekeningen.

Splitting Soesterbergsestraat - Birkstraat - Kerkstraat, februari 1957, in verband met komende reconstructie van het kruispunt. De dubbele woning met rieten kap links (Kerkstraat 90) is nog bestaand; de overige percelen zijn afgebroken in verband met nieuwbouw. De eiken zijn in de loop der jaren gekapt. Foto genomen door dhr. G. Pasman

Dan probeert u zich te herinneren hoe een bepaald huis, dat ter plaatse gestaan heeft, er uit heeft gezien. Nu blijkt echter: u weet het niet meer! (...) Had u nu voordat de veranderingen zich voltrokken, één of meer foto's van de verdwenen situatie laten maken, dan zou alles u thans veel duidelijker zijn.(....) Zodra u kennis krijgt van plannen, welke tot wijzigingen in het stads- of dorpsbeeld zullen leiden, zorgt er dan onmiddellijk voor dat de oude situatie in beeld wordt gebracht. Te lang wachten kan er de oorzaak van zijn dat een waardevolle opname voor u verloren gaat", waarschuwt Dekker. Ook wijst Dekker op het historisch belang, voor het samenstellen van exposities, of voor het maken van lantaarnplaatjes of filmstroken,

die "aan de plaatselijke scholen kunnen worden uitgeleend teneinde de leerlingen meer vertrouwd te maken met het verleden hunner woonplaats"

Op 7 december 1955 brengt dhr. Peet het voorstel in B en W. om, samen met dhr. E. Heupers, de Soester beelddocumentatie - waar ze inmiddels al mee zijn begonnen - verder uit te bouwen. Op dat moment zijn al rond 200 foto's van dorpsgezichten op kaart gebracht.

Burgemeester Mr. S.P. Baron Bentinck is meteen erg enthousiast. Niet zo verwonderlijk, omdat hij, naast burgervader, óók voorzitter van de Rijkscommissies voor de monumentenzorg en monumentenbeschrijving is. Op 13 december 1955 nemen B. en W. dan ook met instemming kennis van het voorstel en besluiten om "geleidelijk aan in deze geest een verzameling aan te leggen". Het is de bakermat van wat tegenwoordig de gemeentelijke historisch topografische atlas heet.

De Nieuweweg, ter hoogte van de Klein Engendaalweg, met rechts de in de jaren '70 afgebroken Patrimoniumwoningen. Foto genomen door dhr. G. Pasman in 1960.

Weldra wordt gesproken van "het project van Peet en Heupers". Engelbertus Heupers, controleur bij de afdeling sociale zaken van de gemeentesecretarie, schrijft dan al jarenlang artikelen over de plaatselijke geschiedenis. Bij hem is de historische kennis aanwezig om de beschrijvingen bij de foto's te kunnen maken.

Het aanleggen van de verzameling berust op twee doelstellingen, namelijk te verwerven wat verloren is gegaan, en vast te leggen wat gaat verdwijnen. Wat staan blijft, behoeft niet te worden gefotografeerd, omdat iedereen dat "in natura" kan bekijken. De inrichting van de verzameling is conform het 'Katwijkse systeem'. Aan de hand van een plattegrond wordt de gemeente verdeeld in 12 blokken. Elk blok is weer onderverdeeld in vier subrubrieken: straatfoto's (per straat geordend),

kerken en scholen, instituten en overzichtsfoto's. Ook zijn er aparte groepen foto's, zoals: van vroegere gemeenteraden, van burgemeesters en andere notabelen, de met een erepenning van de gemeente begiftigden, van de gemeentelijke diensten, het oude Soester dorpsleven, van sportevenementen, contacten met het Koninklijk huis, oorlog en bevrijding.

Op 12 december 1955 doen B. en W. aan de directeur van gemeentewerken het verzoek "zodra u bekend is dat er in deze gemeente werken zullen worden uitgevoerd die tot een wijziging van het dorpsbeeld zullen leiden, ons daarvan tijdig te berichten, zodat de bestaande situatie nog in beeld kan worden gebracht". Om de veranderingen ook daadwerkelijk vast te kunnen leggen wordt de hulp ingeroepen van brigadier van politie tevens politiefotograaf G. Pasman: hij maakt met name in de periode 1955-1960 een groot aantal foto's. De heren Pasman en Peet gaan er vaak samen op uit. Peet wijst het aan en Pasman kiekt.

Om in bezit te kunnen komen van oude afbeeldingen wordt enkele malen een beroep gedaan op de Soester bevolking. Hierbij wordt de pers ingeschakeld. In een artikel in de Gooi- en Eemlander van 2 februari 1956, onder de kop "gemeente spoort héél oude prentbriefkaarten op; beelddocumentatie wordt aangelegd" worden foto's of prentbriefkaarten gevraagd "van lanen, straten en wegen, en alle mogelijke dorpsgezichten, doch ook van oude interieurs of klederdrachten. Wil men de foto's of kaarten niet afstaan, dan wordt een reproductie gemaakt en krijgt men zijn eigendom terug". Want, zo luidt het: "helaas te laat heeft het gemeentebestuur ingezien dat het oude Soest niet bewaard is gebleven, zelfs niet op foto's". De journalist heeft dan al mogen grasduinen in het bijeengebrachte materiaal: "We hebben een foto van de Soester Zouaven gezien en van de jaarlijkse kermis in mei op het pleintje achter het VVV-huisje, doch weten nu ook hoe de Torenstraat, de Soesterbergsestraat en andere straten er vroeger uitzagen. Ieder die foto's of ansichten heeft kan die naar het gemeentehuis zenden, men kan ze ook brengen en zien, wat er reeds bereikt is"

(wordt vervolgd)

bronnen:

- een drietal dossiers "beelddocumentatie", gemeentearchief;
- interview met dhr. Th.M. Peet, Baarn.

Uit Aardrijkskundig Woordenboek van Nederland

door dhr. P.H. Witkamp uitgave 1895

Soest

Gemeente in Utrecht, tusschen Amersfoort, Hoogland, Baarn en Zeist, hebbende 4682 hect. oppervlakte, meest diluvisch zand, eenig afgegraven hoogveen en langs de Eem, door wier bed de noordoost. grens loopt, kleigronden.

Soest had in 1811 1497, in 1822 1654, in 1840 2667, in 1876 3501, in 1890 3883 inwoners, in laatstgenoemde jaar onderscheiden in 2310 R.-Catholicken, 1231 Hervormden, 244 Ned.Gereformeerden, 62 Chr.Gereformeerden, 23 Lutherse, 7 Herst.Lutherse, 2 Waalsche, 1 Doopsgezinde, 3 onbekend. Nevens den landbouw, het hoofdbedrijf der ingezetenen, worden veeteelt en zuivelbereiding beoefend. Een beroemd voortbrengsel der Soester akkers zijn de knollen of rapen.

De gemeente, die uit de heerlijkheden Soest en Isselt is saamgesteld, bevat de dorpen Soest en Soesterberg, de buurten Hees en Birt, benevens het gehucht Isselt. Er is een station van het spoorwegvak Utrecht - Amersfoort, gemeenschappelijk voor Soest en Soesterberg. Het dorp Soest strekt zich in de lengte, van het zuidoosten naar het noordwesten, langs den grooten weg tusschen Amersfoort en Naarden uit.

Wegens het veelvuldig geboomte en den vruchtbaren Soestereng, is het eene bevallige plaats. Er zijn ruime, fraaie kerken voor de R.-Catholicken en Hervormden, wier hooge spitsen reeds uit de verte in het oog vallen. Voorts is er een St.Jozefgesticht. Een der meest verheven punten in den Eng is het Lazarusbergje.

Soest is een oud dorp. In 1280 viel hierbij een slag voor tusschen de Amstelaren en de Woerdenaars eenerzijds en Stichtsche benden anderzijds, waarbij de laatsten het onderspit dolven. In 1356 en 1481 werd het dorp door de Hollanders verbrand, in 1543 door Maarten van Rossum geplunderd en in 1629 door de Kroaten van Montecuculli geteisterd.

Soestdijk

Bekoorlijk gelegen plaats, grotendeels in de Utrechtsche gemeente Baarn, doch voor een klein deel ook in de gemeente Soest.

Soesterberg

Dorp in Utrecht, deels in de gemeente Soest, deels in de gemeente Zeist, aan den weg van Amersfoort naar Utrecht. Het is eerst in onze eeuw van een gehucht tot een dorp aangegroeid. Behalve de lustplaats Zandbergen en andere fraaie landgoederen, vindt men er eene R.-Catholieke en eene Hervormde Kerk, de eerste

gebouwd in 1838 en 1839, de laatste in 1858 en 1859. In 1890 telde men onder Soest 433, onder Zeist 405 inwoners. Er is een station, gemeenschappelijk voor Soesterberg en Soest, van het baanvak Utrecht-Amersfoort. De prise d'eau en het pompstation van de Utrechtsche waterleiding liggen onder Soesterberg.

De Melm

Streek in de Utrechtsche gemeente Soest

Hees

Buurt in de Utrechtsche gemeente Soest. Het wordt reeds in den jare 838 vermeld.

De Birk

Buurt in de Utrechtsche gemeente Soest. Zij wordt wegens den zacht oprijzenden grond in de Lage- en Hooge Birk afgebeeld. In 1840 telde men er 136 inwoners, wier aantal sedert een groote weg naar Soesterberg werd aangelegd, veel is vermeerderd. Met de buurt de Bunt e.a. telde de Birk in 1890 991 inwoners. Men vindt aan de oostzijde het fraaie landgoed Birkhoven.

De Bund of De Bunt

Buurt of gehucht in de Utrechtsche gemeente Soest.

Gemeentelijke archieven toegankelijk (slot)

door redactie

De geschiedenis van het archief

In de raadsnotulen van 21 juni 1818 lezen we dat de schout, G. Van Steijn van Hensbroek, in het raadhuis een aantal "registers, stukken en papieren" deponeerde. Dit zijn stukken geweest die deel uitmaakten van de lopende administratie die hij, gebruikelijk in die tijd, bij hem thuis onder zijn beheer had. De overbrenging zal noodzakelijk zijn geweest omdat per 12 december 1817 een aparte secretaris, C.A. Pannekoek, was aangesteld. Verder werd besloten van de "oude" en "onbruikbare" stukken die zich in het raadhuis bevonden een inventaris op te maken. Hiermee zijn de stukken bedoeld die voor de administratie hun belang hadden verloren, voornamelijk stukken uit de zeventiende en achttiende eeuw. Al die maatregelen van het archief houden verband met de bestuursreglementen van 1818 en 1825. De secretaris was volgende deze reglementen verantwoordelijk voor het beheer van het archief.

Een belangrijk besluit van de gouverneur van de provincie Utrecht, belast met het

toezicht op het beheer van de plaatselijke bestuursarchieven, was dat van 16 september 1835. De gemeentelijke administraties moesten, met terugwerkende kracht vanaf 1 januari, een agenda bijhouden volgens een bijgeleverd model. Hierin werd het binnenkomen en afhandelen van stukken bijgehouden. Om een beter inzicht in de toestand en het beheer van de archieven van plaatselijke besturen te krijgen, werd door de gouverneur aan die besturen een vragenlijst toegezonden in 1847. Door het antwoord van de burgemeester vernemen we weer iets over de archieven. Van Steijn van Hensbroek schreef dat bij zijn ambtsaanvaarding als maire in 1813 de (zeventiende en achttiende-eeuwse) stukken door elkaar hadden gelegen. Hij had toen de stukken op hun inhoud bekeken en behoorlijk gesorteerd. De stukken waren in goede orde opgeborgen en in 1838 was er op verzoek van de gouverneur een inventaris opgemaakt van deze stukken samen met de negentiende-eeuwse stukken. Bij de ambtsaanvaarding van P. Gallenkamp Pels (1850) en C.J.W. Loten van Doelen Grothe (1881) zijn ook inventarissen opgemaakt. De nummering van deze laatste inventaris is nog op de banden zichtbaar. De archiefzorg liet ondanks het provinciale toezicht veel te wensen over en was vaak slechter dan men uit de antwoorden van de plaatselijke besturen op diverse aanschrijvingen zou opmaken.

Met de omzetting vanaf 1879 van de provinciale archieven in rijksarchieven begon de voorgeschiedenis van de eerste inventarisatie van de archieven van vóór 1813. Het toezicht op de gemeentelijke archieven bleef overigens bij de provincie berusten die steeds meer op inventarisatie begon aan te dringen. Daarbij stuitte men aanvankelijk op veel weerstand bij de plaatselijke besturen die hun eigen archieven, voor zover ze geen administratief belang hadden, van weinig waarde achtten. In 1884 reageerde het gemeentebestuur zeer lauw: dat wij het niet der moeite waardig achten, die enkele oude stukken, die in het archief dezer gemeente berusten en van niet veel waarde schijnen te zijn over te brengen naar Utrecht, terwijl om dezelfde redenen ene regeling (inventarisatie) ons ook overbodig to schijnt". Maar het tij was bezig te keren. In 1889 werden de gerechtelijke stukken van de plaatselijke besturen overgedragen aan het rijksarchief in de provincie Utrecht. Een jaar later werd door het provinciaal bestuur het voorstel uit 1884 herhaald: de gemeenten konden de overgebleven archieven in bruikleen aan het rijk afstaan of de archieven laten inventariseren door een deskundige die door de provincie was aangewezen. Daarbij zou de provincie in de kosten bijdragen. Het gemeentebestuur besloot op het aanbod in te gaan en liet weten dat men de archieven op orde wilde laten brengen nadat een nieuw gemeentehuis klaar was. Voor de bouw daarvan waren plannen. De geschiedenis zou zich een eeuw later herhalen. Op 2 juni bracht R. Fruin Th. Anz, commieschartermeeester bij het rijksarchief in Utrecht en later rijksarchivaris in Zeeland, een oriënterend bezoek. Nadat het archief naar zijn huisadres was toegestuurd, begon hij met het inventariseren. Op 23 augustus 1893 kon hij het geïntariseerde archief weer terug zenden naar het gemeentebestuur. De kosten bedroegen 150 gulden waarvan de provincie en de gemeente ieder de helft betaalde, exclusief materiaal en reis- en verzendkosten. Tekenend voor de

verbeterde archiefzorg is ook het reglement op het beheer van het archief van de gemeente, bij raadsbesluit van 29 mei 1895 aangenomen. Krachtens de Gemeentewet werd het archief beheerd door de secretaris.

In 1914 werd het agendastelsel, dat sinds 1835 in gebruik was, losgelaten en vervangen door een dossierstelsel waarvoor men een eigen indeling gebruikte. De serie ingekomen en minuten van uitgaande stukken werd daarmee opgesplitst over een groot aantal dossiers. Dit zou gehandhaafd blijven tot 1929 toen de code zoals die sinds enkele jaren in gebruik was bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten werd ingevoerd. In de periode 1934-1937 is dit archiefgedeelte apart gezet. Rond 1943 werd bovendien nog een poging ondernomen dit gedeelte om te vormen naar de Code-VNG. Dit is slechts voor een klein gedeelte gebeurd, wat de zaak bij latere inventarisaties niet gemakkelijker heeft gemaakt.

Lange tijd blijken er weinig problemen rond het archief te zijn geweest. In de jaren dertig waren er echter weer klachten van de kant van de rijksarchivaris in de provincie Utrecht. De stukken tussen 1814 en 1914 waren slecht opgeborgen en slecht ontsloten. Uiteindelijk werd door een medewerker van het rijksarchief, pH. Van Hinderen, in enkele weken tijds een globale plaatsingslijst vervaardigd. De stukken die voor vernietiging in aanmerking kwamen, werden op een aparte lijst gezet. Van die vernietiging is niets gekomen. Ten dele kunnen we ons daarom gelukkig prijzen. Zeventien stukken uit het begin van de vorige eeuw en behorende tot het archief van de Nederlands-hervormde gemeente werden aan het bestuur overgedragen.

Ruimtegebrek was er de oorzaak van dat de archieven in de loop van de jaren zeventig en tachtig op verschillende plaatsen bewaard werden. Dit maakte de toegankelijkheid problematisch en van de openbaarheid kwam in de praktijk weinig terecht. De archiefgedeelten van vóór 1929 werden in verschillende fasen in de periode 1974-1981 overgebracht naar het rijksarchief in Utrecht. In 1983 verhuisden deze archiefgedeelten weer naar de gemeentelijke archiefdienst in Amersfoort. Daarbij had men de illusie dat de toegankelijkheid beter gediend zou zijn. Hoe de betreffende archiefgedeelten weer zijn teruggekomen en wat daaraan vooraf is gegaan is hiervoor al uiteengezet.

Tot zover heeft de redactie gemeend de inleiding, zoals die is opgenomen in de Inventaris van de archieven van de gemeente Soest 1812-1924 in ons blad over te nemen. Het gemeentearchief is immers een van de belangrijke informatiebronnen voor de geschiedenis van Soest, maar ook het archief kent zo haar eigen geschiedenis zoals uit het voorafgaande blijkt. Als vereniging mogen wij ons dan ook gelukkig prijzen dat het archief de zorg krijgt die het nodig heeft.

